

száz vagy több ezer találatot is eredményezhet, és az eredménylista megjelenítése nagyon hosszú időt vehet igénybe, főleg akkor, ha lassú vagy erősen terhelt a hálózat. Ha a **Töröl** gombra kattintunk, akkor a böngésző alaphelyzetbe hozza az űrlapot, törölve belőle minden előzőleg beírt adatot. Ha a találatok listájában egy könyv megjegyzésben vagy mellékletként hivatkozik egy másikra, akkor a hivatkozás HTML linkként jelenik meg, amelyre rákattintva a hivatkozott könyv adatai fognak megjelenni.

Broczky István

Orbis

Az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ (OKGYK) kezdeményezésére a katolikus könyvtárakban 1993-ban kezdődött el a számítógépes feldolgozó munka. Az adatbázis-kezelő program kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy az egyházi könyvtárakban a legkülönbözőbb dokumentumtípusok is megtalálhatók: kódexek, ősnymtatványok, antikvák, régi magyar nyomtatványok, új könyvek, folyóiratok, metszetek, térképek stb. A változó felhasználói igényeknek megfelelően ezért sokoldalúan formálható programra volt szükség, melynek kiválasztását, fejlesztését az OKGYK koordinálta.

A kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár 1993-ban több könyvtári feldolgozó programot is tesztelt (IBAS, Textar), végül az Orbis mellett döntött, s az OKGYK megbízásából 1994 áprilisától vállalta a program ún. referencia működtetését is. Az Orbis adatbáziskezelő a budapesti INFOKER Számítástechnika Alkalmazási Szövetkezet terméke. Comenius születésének négy századik évfordulóján, 1992-ben kezdték meg fejlesztését, s a program tulajdonképpen elnevezésében is kapcsolódik az évfordulóhoz; Orbis Sensualium Pictus címmel jelent meg 1658-ban az első európai szótár, amelyet Jan Amos Comenius (1592–1670) cseh tudós és pedagógus a sárospataki kollégiumban írt. A fejlesztést természetesen többéves kutatás előzte meg, melynek során felmérték a gyűjtemények nyilvántartási szempontjait és igényeit. A munka kiindulási pontja a Textar elnevezésű nyilvántartó program volt, ennek továbbfejlesztéseként született meg az Orbis program.

A programozók, fejlesztők fő célkitűzései röviden a következők voltak:

- változatos módon, könnyen alakítható adatbázis-szerkezet;

- a már bevitt adatok indexlistái alapján véggezhető adatbevitel és visszakeresés (ez a lehetőség egységesebbé teszi a rendszert, és pontosabb tájékozódásra nyújt lehetőséget a bevitt adatok között);

- több fiók, azaz többfajta adatlap együttes működése, ami lehetővé teszi a könyvek mellett például személyi adatok, földrajzi nevek leírását, tárolását;

- a rugalmas adatkezelés, ami minél kisebb helyen biztosítja az adatok tárolását, ezzel kapcsolatosan kis hardverigény, amellyel a szerényebben felszerelt intézmények számára is lehetővé válik a számítógépes feldolgozás;

- a feldolgozott rekordok, azaz bevitt cédlák szövegének konvertálhatósága, ami lehetővé teszi, hogy szöveggé alakítva az információk nyomtatott, csoportosított formában, például katalóguscédulaként jelenjenek meg;

- a rekordok relációinak, kapcsolatrendszerének magas fokú nyilvántartása, összetett keresési funkciók biztosítása, aminek révén keresni lehet egy könyvre és reprintjére vagy fordítására, egy szerző saját nevén, illetve álnéven írt műveire stb.

A program korábbi, illetve folyamatosan fejlesztett változatai sikerrel vizsgáltak már olyan alkalmazásokban, ahol dokumentumok tíz-, sőt százezreit kellett kezelniük (Kalocsán például az Érseki Levéltárban működik egy anyakönyvi adatbázis, amely jelenleg több mint 130 ezer rekordot, vagyis anyakönyvi adatlapot tartalmaz). Az Orbist immár évek óta használják többek között a magyarországi katolikus egyházi könyvtárak, levéltárak és muzeális gyűjtemények. A Dos alapú program Windows környezetben is jól működik, és több helyütt hálózati verzióját is alkalmazzák.

A könyvtárakban az adatok bevitelének általában kétféle gyakorlata létezik: a retrospektív katalógus konverzió (retrokonverzió), amikor egy már meglévő katalógust visznek át számítógépre, illetve retrospektív katalógizálás, amelynek során a könyv kézbevitelével rögzítik az adatokat. Világszerte több könyvtárban végzik a nyomtatott, jó állapotú katalógusok anyagának számítógépre vitelét. A kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár 2000-ben a retrokonverzió mellett döntött. A döntés fő oka, hogy könyvtárunkban több

megkezdett katalógus is létezik (pl. kéziratos cédulakatalógus, szerzői betűrendes, ETO szerinti tárgyszó-katalógus stb.), de sajnos egyik sem fedti az állomány egészét. Tekintettel olvasóink, kutatóink számának növekedésére, illetve egyéb könyvtárosi tennivalóinkra is, elsődleges feladatunknak tekintjük, hogy belátható időn belül, azaz néhány év alatt elkészítsünk egy használható, a könyvtár valamennyi dokumentumára kiterjedő digitális nyilvántartást, és így gyorsabbá tegyük az információszolgáltatást, segítsük saját további munkánkat. Jelenleg két adatbázisban dolgozunk fel a különféle dokumentumtípusok katalóguscéduláit. Az ún. *Antik*-ban az 1850 előtti dokumentumokét, az *Új Könyv* adatbázisban az 1850 után kiadottakét. Ezzel a módszerrel az utóbbi időszakban (négy hónap alatt) 22 258 új rekorddal, vagyis 8504 dokumentum adataival bővült az adatbázis. Összehasonlításképpen a korábbi módszerrel (autopszia alapján) hatéves munkával 35 ezer rekordot, azaz 10 223 dokumentumot digitalizáltunk.

Az Orbis program lehetőséget nyújt arra is, hogy egy-egy speciális feladatra, kutatásra külön adatbázisok készüljenek. Ilyen vállalkozás például az iskolai értesítők, az egyházmegyei szematizmusok digitalizálása, mely a helytörténeti kutatásokhoz nyújthat segítséget. Egyházi levéltárakban folyik ezen kívül a már említett anyakönyvi feldolgozás és a hivatali iktatókönyvek digitalizálása, vagyis jól visszakereshető digitális forráskiadványok, segédletek szülehetnek a program segítségével.

Az *Új Könyv* adatbázisunk rövid szerkezeti ismertetése (a fiók megnevezése után az *i.* indexelt, az *sz.i.* szavanként indexelt, a *kapcs.* kapcsolódó mezőt jelent):

1. *Könyv* (fiók, köznyelven adatlap) mezői: 1. Főcím (i) 2. Raktári jelzet (kapcs.) 3. Alcím (sz.i.) 4. Egyéb címadat (sz.i.) 5. Egyedi szerző (kapcs.) 6. Egyedi közreműködő (kapcs.) 7. Kötetjelzés (i.) 8. Kiadásjelzés 9. Megjelenés helye (kapcs.) 10. Kiadó neve (kapcs.) 11. Megjelenés éve (i.) 12. Terjedelem (i.) 13. Illusztráció 14. Méret (i.) 15. Megjegyzés (i.sz.) 16. ISBN (i.) 17. Tárgyszó (kapcs.) 18. Párhuzamos cím (kapcs.) 19. Szerzőségi közlés 20. Testületi szerző (kapcs.) 21. Testületi közreműködő (kapcs.) 22. Sorozat (kapcs.) 23. Sor. szám 24. Mellékl. szám 25. Melléklet (kapcs.) 26. Említett helynév (kapcs.) 27. Említett személy (kapcs.) 28. Kötete (kapcs.)

29. Ár (i.) 30. Kötés (i.) 31. Feldolg. (i.) 32. Azonosító (i.) 33. Beviteli dátum (i.)

2. *Személyek* (fiók) mezői: 1. Személy neve (i) 2. Fordítatlan név (kapcs.) 3. Névváltozata (kapcs.) 4. Foglalkozása (i) 5. Szül. hely (kapcs.) 6. Szül. év (i) 7. Hal. hely (kapcs.) 8. Hal. év (i) 9. Műk. hely (kapcs.) 10. Műk. kezdete (i) 11. Műk. vége (i) 12. Beviteli dátum (i) 13. Feldolgozó (i) 14. Módosítás dátuma (i)

3. *Testületi közreműködő* mezői: 1. Segédadat a tételhez kapcsoláshoz (i) 2. Funkció (i) 3. Közreműködő testület (kapcs.) 4. Megjegyzés (sz.i.) 5. Beviteli dátum (i) 6. Feldolgozó (i) 7. Módosítás dátuma (i)

4. *Testület* mezői: 1. Testület megnevezése (i) 2. Beviteli dátum (i) 3. Feldolgozó (i) 4. Módosítás dátuma (i)

5. *Tárgyszó* mezői: 1. Tárgyszó (i) 2. Meghatározás (sz.i.) 3. Latin név (i) 4. Görög név (i) 5. ETO (i) 6. Megjegyzés

6. *Sorozat* mezői: 1. Sorozati cím (i) 2. Alcím (sz.i.) 3. Párhuzamos cím (sz.i.) 4. Egyéb címadat (sz.i.) 5. Szerzőségi közlés (kapcs.) 6. ISSN (i) 7. Megjel. hely (kapcs.) 8. Fősorozata (kapcs.) 9. Megjegyzés 10. Beviteli dátuma (i) 11. Feldolgozó (i) 12. Módosítás (i)

7. *Raktári lelőhely* mezői: 1. Raktári jelzet (i) 2. Régi jelzet (i)

8. *Egyedi közreműködő* mezői: 1. Segédadat a tételhez kapcs. (i) 2. Funkció (i) 3. Közreműködő személy (kapcs.) 4. Megjegyzés (sz.i.)

9. *Helynevek* mezői: 1. Hely bevett neve (i) 2. Hivatalos név (kapcs.) 3. Ország (kapcs.) 4. Megye (kapcs.)

További segéd adatlapok: Illusztrációk, Bibliográfia stb.

Fischerné Grócz Zita
Főszékesegyházi Könyvtár
Kalocsa

Számítógépes képzés a Könyvtári Intézetben

(Az igazi hír ebben a tudósításban az, hogy új tantermet kapott a Könyvtári Intézet oktatási osztálya az Országos Széchényi Könyvtár épületében.)

1989 tavaszán a könyvtárkezelői tanfolyam záróvizsgájához még vagy 15 mechanikus írógépet hordtak össze az akkori KMK ötödik emeleti